

Raný vývoj (vymezení fází dle Vágnerové, 2012)

- **Období**
  - **Prenatální**
  - **Novorozenecké** (asi do 1 měsíce)
  - **Kojenecké** (asi do 1 roku)
  - **Batolecí** (asi do 3 let)
  - Předškolní období
  - Školní věk – mladší, střední, starší
  - Dospívání (adolescence)
  - Dospělost – mladší (20-40), střední (40-50), starší (50-60)
  - Stáří – rané (60-75), pravé (75 a více)

Shrnutí – čím je novorozenec

- výbava **ranými reflexy**, které postupně vyhasínají (některé záhy, většina do 8-10 týdne) a jsou nahrazovány rozvojem záměrného chování (vliv zrání, experimentace, raného učení)
- postupně se zlepšuje kvalita **smyslového vnímání** (např. ostrost zraku, délka ostrého vidění)
- diferencují se **stavy vědomí** (na počátku spánek až 20 hodin/den)
- o svých potřebách informuje více či méně **srozumitelnými signály** (různé druhy pláče...)
- rozpoznává **sociální podněty**, preferuje je, „zrcadlí“ výrazy, kontakt jej stimuluje

- „**dokáže zaujmout**“ (nachází odezvu v „předprogramovaném“ chování dospělých – bonding, intuitivní rodičovství), postupně toto nabývá aktivní podoby
- vývojový mezník: záměrný **sociální úsměv**
- Přesto období někdy považováno za dobu „**přirozeného autismu**“ (M. Mahlerová – viz dále)

Kojenec (zhruba do konce prvního roku života)

- Trvá význam kojení, krmení, **bezprostředního uspokojování potřeb (Freud – orální fáze)**
- **Vyhasínání reflexů** a nástup pohybů a aktivit **řízených vůlí** (až ke vzpřímené chůzi)
- Pokračování kognitivního vývoje: rozvoj **praktické inteligence**
- Pokračování **sociálního vývoje**; **Erikson – základní důvěra**; mezníky ve **vývoji citové vazby (attachment)** s pečující osobou, chápání vztahů, identity
- Počátky rozvoje **řeči** (někdy až k prvním větám)
- **Motorický vývoj** se zdá být stěžejní i pro rozvoj psychických funkcí (rozvoj smyslového vnímání spolu s **vertikalizací, experimentace** s pohybem...)

Gesellovy vývojové zákonitosti

Arnold L. Gesell (1880–1961)

■ Mj. autor vývojové posuzovací škály pro děti 4 – 36 měs. (viz Langmeier a Krejčířová, 1998)

- **Princip vývojového směru (gradientu)**
  - **Kefalokaudální** (od hlavy k patě)
  - **Proximodistální** (od centra těla k periférii)
  - **Ulnoradiální** (od malíčkové strany dlaně k palcové)
- **P. střídavého „proplétání“** antagonistických neuromotorických funkcí (flexorů a extenzorů)
- **P. funkční asymetrie** (tendence k postupné specializaci L a P strany těla (prvním projevem je tonický šíjový reflex – „poloha střelce“)
- **P. individuálně řízené maturace** (všechny zákonitosti neplatí pro všechny stejně)
- **P. autoregulace** (dítě se ke svému optimu dostává na základě zrání prostřednictvím „výkyvů“)

Tělesný vývoj a motorika

- V prvním roce **hmotnost asi 10 kg, délka 75 cm**
- **Dentice** (první zoubek obvykle cca 5. – 7. měsíc, na konci okolo 8 zubů)
- Přejchod k **samostatnému udržení homeostázy** (např. trávení bez „odbrkávání“, bez bolestivé plynatosti), někdy počátky sebeobsluhy
- **Zrání nervové soustavy**; v návaznosti pravidelnější biorytmy, prodlužující se periody bdělosti, **výraznější podíl učení**
- Prudký **rozvoj hrubé i jemné motoriky**
  - 3 měsíce: v leže nznak **symetrické poloha, příprava na aktivní úchop**
  - při držení v sedu hlava většinou vzpřímená
  - při položení na břicho začíná „**pást koně**“;
  - 4. měsíc – opora o dlaně, úchop
  - 5. měsíc – výraznější **snahy o samostatný pohyb**, otáčení
  - 6 měsíců: přitahuje se do sedu (nеспěchat!), sed v „žabí pozici“
  - **manipulace s předměty** (bouchání hračkou)
  - 7. měsíc – obvykle **sed**, s oporou i stabilní postoj
  - koordinace sahání a naslouchání
  - **9. měsíc**: velký vývojový milník: pevný sed, **aktivní lokomoce** – lezení (počátky 7.-8.), přitahování do stoje; předmětů; 10. měsíc – schopnost aktivně pouštět věci)
  - na konci období **vzpřímený stoj** – „vertikalizace“, často chůze, **špetkový úchop** a umísťování malých předmětů (korálek do lahve...)

...příklad: vertikalizace

Sociální, emoční a kognitivní vývoj

- **Kognitivní vývoj:**
  - **Zaměřená pozornost** („fixace objektu“), **stabilita objektu** (ve smyslu věci, předmětu – to, co nevidím, může existovat)
  - Rozvoj **paměťových** systémů
  - Učení – počátky **učení nápodobou**, „**pokus-omyl**“ (aktivní reprodukce náhodného výsledku – „**kruhová reakce**“)
  - Apercepce - překvapení
  - První „**hra**“ („není – kuk“; házení předmětů a vracení; převážně však **explorace**)
- **Emoční vývoj:**
  - Silně spojen s kognitivním
  - **Diferenciace emocí**, rozvoj výrazové stránky emocí
  - Rozvoj **vědomí vlastních potřeb**, komunikace o nich (ad D. Stern: „kompetentní kojeneček“)

Vývoj sociálních vazeb a jejich chápání – „objektu“: René Spitz (1897–1985)

■ Stádia:

- **Preobjektální** (asi do 3.měs.): neukazují se rozdílně projevované vztahy
- **S. předběžného objektu** (do 6. – 8. měs.): reakce na spatření obličeje, iniciativní úsměv
- **S. objektu (objektní)**: rozlišení mezi známou a cizí tváří, pečující osoba je „libidinózně obsazený objekt“, vytváří se specifický vztah
  - „úzkost osmého měsíce“, „strach z cizince“, „anaklitická deprese“

Sociální vývoj, komunikace

- **Stabilita pečující osoby**, potřeba stability prostředí („osmiměsíční úzkost“ – „strach z cizince“, vazba na matku, separační úzkost)
- **Potřeba přiměřené stimulace** pro rozvoj ve všech oblastech
- Aktivní **vyhledávání a udržování kontaktu**
- **Rozvoj řeči** pasivní i aktivní
  - 2. měsíc – vokalizace, „broukání“;
  - 6. měsíc – „žvatlání“ – slabiky, vyjadřování požadavků a nespokojenosti jinak než pláčem
  - 12 měs. - obvykle několik slov aktivně, dobré pasivní porozumění;
- Někdy nebývá doceňován průběžný **rozvoj neverbálního projevu** - pohledy, pozice, „znakování“ atd.
(existují i kurzy...)

Sociální vývoj, komunikace

- **Stabilita pečující osoby**, potřeba stability prostředí („osmiměsíční úzkost“ – „strach z cizince“, vazba na matku, separační úzkost)
- **Potřeba přiměřené stimulace** pro rozvoj ve všech oblastech
- Aktivní **vyhledávání a udržování kontaktu**
- **Rozvoj řeči** pasivní i aktivní
  - 2. měsíc – vokalizace, „broukání“;
  - 6. měsíc – „žvatláni“ – slabiky, vyjadřování požadavků a nespokojenosti jinak než pláčem
  - 12 měs. - obvykle několik slov aktivně, dobré pasivní porozumění;
- Někdy nebývá doceňován průběžný **rozvoj neverbálního projevu** - pohledy, pozice, „znakování“ atd.
(...pro babypunks je to ale přirozený výrazový prostředek)

Batole – 2. a 3. rok života

- Věk 12 měsíců ve skutečnosti nepředstavuje velký mezník, **výraznější jsou změny kolem 9. měsíce věku**
- Věcným mezníkem je **samostatná vzpřímená chůze a řeč** (jako charakteristiky lidského druhu)
- V různých kulturách i **sociální přelom** – odstavení, „toaletní nácvik“
- Přetrvává **vazba na matku**, na významu ale nabývají další osoby
- Schopnosti a dovednosti:
  - **manipulace s předměty** (horizontální a vertikální umístování kostek; správný tvar do správného otvoru...)
  - **Přechod od experimentace ke hře**: od souběžné/paralelní k asociativní společné (30 měs.) a později dále ke kooperativní, **počátky kresby**
  - Aktivní **udržování tělesné čistoty** (2. rok)
  - **Základy sebeobsluhy**: některé prvky oblékání a svlékání (natáhnutí botiček, rozepínání/zapínání knoflíků...), při jídle nepřevrací lžičci, pije z hrnečku, umývání rukou...

Tělesný vývoj, vývoj motoriky

- mezi 1. a 3. rokem se **tělesný vývoj zpomaluje**, postupně mizí „miminkovská baculatost“
- rozvoj **senzomotorické koordinace** (např. umí kopnout do míče), **hrubé motoriky** (pohyb), **jemné motoriky** (např. schopnost uchopit a umístit předmět)
- ve dvou a půl letech umí např.:
  - chodit po špičkách
  - chvíli stát na jedné noze
  - do schodů střídat nohy
- **dozrávání nervové soustavy** (lepší koordinace, nástup **symbolického myšlení**, rozvoj **řeči, paměti, vlastní regulace emocí**)

Kognitivní vývoj

- **myšlení** je vázáno na konkrétní vjemy a **bezprostřední zkušenost**
- začíná **rozlišovat tvary a barvy** – základ pozdější schopnosti **pojmového zobecňování**
- **malá představa o čase** – (včera půjdeme ..)
- **paměť** spíše **bezděčná**, spojená s emocemi; **rozvoj deklarativní paměti**
- důležitou **součástí učení je nápodoba** – schopnost i odložené nápodoby
- **značně ovlivněn i schopností lokomoce a manipulace**
- dominuje **poznávání**
  - **J. Piaget:** v 18. – 24. měs. přechod od **etapy senzomotorické inteligence** do fáze **symbolického a předpojmového myšlení**; symbolismus, dynamismus, artificialismus... (podrobněji viz JP, předškolní období)
- díky **hře poznává** vlastnosti předmětů a souvislosti mezi nimi
- k prohlížení věcí mimo svůj dosah **si umí pomoci nástrojem** (přitáhnout si hračku tyčkou...)

Vývoj řeči

Předpoklady z 1. roku:

- **střídání sekvencí mezi projevem matky a dítěte** (střídají se úseky matčina projevu a broukání a žvatlání dítěte podobně jako v rozhovoru - Brazelton)
- **synchronizace pozornosti a afektu**
- **schopnost dítěte zaměřovat pozornost ostatních** na předmět svého zájmu – sdílení pozornosti, odkazování pohledem, „znakování“
- **rozvoj artikulace, první smysluplná slova**

2. – 3. rok:

- značný **rozvoj aktivní slovní zásoby** – od několika slov na počátku tohoto období po několik set na jeho konci (pozn. aktivní slovní zásoba u průměrného dospělého je v češtině asi 3 000 – 10 000 slov)
- prudký rozvoj aktivního slovníku **mezi 21. a 24. měsícem**, „start“ je ale individuální
- používá krátké **věty**
- osvojuje si **gramatická pravidla**
- řeč jako „**používání obrátů**“ (co slyším, to se pokusím uplatnit)

Talentovaní mluvčí

- **Dětský žargon:**
  - počátek 8. – 9. měsíc „bá“, později do 12. měs. „cá – cá“, „ch“, „pápa“, „znzn“, „cva“, „a“, „tond“, „za“, „tam“, „ne-ne“, „jo“
- **První věta:**
  - „Tůň pápá.“ (18 měs.)
- **Abstraktní slova:**
  - „Občas je dycky jenom.“ (24 měs.)
- **1. osoba:**
  - „Ne Pantišek, ne Panta – já!“ (30 měs.)
- **Čas, podmínka:**
  - „Já se paní Fundové zeptám, jestli Evžička přijde.“ (31 měs.)
- **Vyjednávání:**
  - „Dej mně oku'ku“ (M: ne) „...Na chví'ečku opat'ně“ (24 měs.)
- **„Rozšiřování slovní zásoby, „používání“ neznámých obrátů:**
  - „Vy se mnou manipulujete!“ (24 měs.)
  - „To není žádná komunikace!“ (32 měs.)
  - „Co to je?“ (M: „Parapet.“) „Jak si tím můžeš být tak jistá?“ (30m)

Emoční vývoj

- Objevují se **vztahové emoce** – radost z kontaktu, žárlivost, soucit
- **sebehodnotící emoce** – hrdost, pýcha
- **pocity studu** jako reakce na nesplnění očekávání druhých (viz Erikson – *konflikt autonomie proti studu a pochybám*)
- též projevy lítosti, smutku, napětí
- nápadné: nově se objevují **afekty hněvu a vzteku** – často velmi silné intenzity
- !!! pozor na situace, kdy se dítě díky dobrému „používání obrátů“ v komunikaci jeví jako emočně zralejší, než ve skutečnosti je

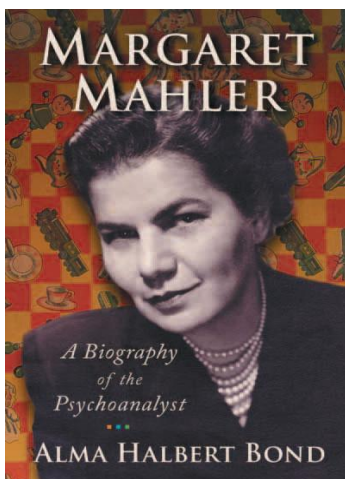
Socializace

- Stále **vazba na matku**, silná **separační úzkost**
- **socializace** především v rámci rodiny – fáze rodiny, získávání vědomí **rodinné identity**
- **Nároky na pozornost, „své místo“ v rodině** – např. žárlivost vůči dalšímu sourozenci
- Postupně **rozšiřování zkušenosti i s lidmi mimo úzký kruh rodiny** – širší příbuzenstvo, starší děti, známí ...
- vztah k cizím lidem se v průběhu tohoto období mění – **dítě se přestává bát** (typicky se ale stydí)
- **vrstevníci zdrojem alternativní zkušenosti**; hra s vrstevníkem (převážně) tzv. **paralelní**, intenzivnější navazování vztahů s druhými dětmi cca od 2 let
- **Socializace ve smyslu výchovy** v tomto období už **kulturně kotvená** (ad *S. Freud*: toaletní nácvik; etnografické výzkumy domorodých kmenů – někde prudký přechod od tolerance k vyžadování)

Rozvoj osobnosti

- **identita „já“** - rozvíjí se vědomí sebe sama (např. se pozná v zrcadle či na fotce)
  - má **své** věci, označuje je tak
  - potřeba **samostatnosti** - chce dělat činnosti samostatně
  - potřeba **sebeprosazení** - dítě se pokouší prosadit svoji vůli
  - není dosud schopno posoudit, co je **přiměřené a vhodné**, nejedná se ale o „zlobení naschvál“, časté nepochopení projevů učení a experimentace ze strany dospělých
  - **pokusy o separaci** a samostatné chování
- xxx
- zároveň přetrvává **potřeba jistoty a bezpečí**, vynucená **separace** (hospitalizace, týdenní jesle...) je v tomto období velmi zatěžující (i v řádu dní; **J. Bowlby**: fáze protestu – zoufalství – odpoutání od matky)

Vývoj do 3 let: Margaret Mahler (1897–1985)

- **Dva hlavní vývojové úkoly:**
  - naučit se žít s ostatními
  - naučit se vytvořit si od ostatních odstup
- **Fáze vývoje Ega:**
  - **Autistická fáze** (do 2 měs.)
  - **Symbiotická fáze** (2–6 měs.)
  - **Separčně-individuační fáze** (6 měs.–2 r.)
    - subfáze diferenciacce
    - subfáze praktikování
    - subfáze znovusbližování
  - **(sub)fáze stálosti objektu/individuality** (2–3 roky) *

*popř. ve skutečnosti celoživotní; **teorie objektních vztahů** zdůrazňuje zásadní důležitost raného vztahu s mateřskou postavou (primární objekt) a zakládání osobnostní struktury v 1. roce života

„Období vzdoru“

- Obvykle několik měsíců **mezi 2 – 3 rokem** (18 měs. – 4 roky)
- velmi **omezená schopnost kooperace**
  - **aktivní odpor**, vlastní nároky („ne“, „já sám“...)
  - **nechuť dělit se** (o hračky apod.)
  - při „vhodné“ kombinaci s temperamentem je obvyklé **fyzické napadání** ostatních dětí, rodičů
- nic z výše jmenovaného **není v batolecím věku známkou patologie nebo nevychovanosti**, ale nemělo by být ani záminkou pro nevychovávání
  - emočně nabitě **konflikty** přispívají k dětskému **pochopení sebe, lidí a sociálního světa**
  - **„testování stability“** rodičů slouží i k prověření jejich důvěryhodnosti – rodič rozčilený, trestající apod. stabilní není
  - **chybné reakce**: boj o moc, odmítání dítěte, extrém: medikace

Děkuji za pozornost!